

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ"

Ігор Мицько

ІВАН ФЕДОРОВ: ЖИТТЯ В ЕМІГРАЦІЇ

Острог
2008

УДК 655.11:008 (477)
ББК 70
М 70

*Рекомендовано вченою радою
Національного університету "Острозька академія"
(протокол №4 від 27 листопада 2008 року)*

Мицько Ігор.

Іван Федоров: життя в еміграції. – Острог:
Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2008. – 132 с.

Рецензенти:

Жилюк С.І., доктор історичних наук, завідувач кафедри релігієзнавства Національного університету "Острозька академія";

Кралуک П.М., доктор філософських наук, перший проректор Національного університету "Острозька академія".

У книзі аналізуються виявлені в останні роки документи та матеріали про видатного діяча української культури Івана Федорова Москвитина (* бл. 1510 – † 5.12.1583). Зокрема, наводяться нові аргументи, що підтверджують гіпотезу про навчання друкаря у Краківському університеті.

Для науковців, викладачів, студентів, усіх, хто цікавиться давньою історією та культурою України.

© Мицько І., 2008
© Видавництво Національного університету
"Острозька академія", 2008

ПЕРЕДМОВА

Ця робота є новою науковою книжкою¹ про Івана Федорова Москвитина, видатного діяча українського культурного відродження XVI століття. Цьому славетному друкареві присвячено досить багато праць², однак ще постійно віднаходяться нові цікаві відомості про його життя і діяльність, документи про соратників, учнів. У цьому дослідженні пропоную увазі читача свої знахідки в цій царині³. Тому не зупинятимуся на загальновідомих фактах, а детальніше говоритиму про факти маловідомі чи щойно встановлені.

Насамперед варто нагадати про попередників Івана Федорова. Потрібно наголосити, що він не був українським першодрукарем, ані російським чи білоруським. Нашим

першодрукарем став Швайпольт Фіоль. Перші у світі кириличні друковані книги побачили світ у столиці Польського Королівства. Цей краківський німець випустив 1491 р. Часослов та Октоїх, і десь відразу після цього недатовані Тріодь пісню та Тріодь цвітну⁴. Призначалися вони насамперед для українців, які жили в той час на території цієї держави. Анонімним ініціатором їх друку став православний Перемишльський єпископ Йона⁵.

*Вихідні дані Часослова
Швайпольта Фіоля*

Франциск Скорина.
Гравюра 1517 р.

Аж на Балканах запрацювала наступна кирилична друкарня (1494-1496 рр.), у столиці Чорногорії, м. Цетиньє. Після окупації турками батьківщини чорногорці Божидар та Вінченцо Вуковичі впродовж 1519-1561 рр. випускали церковнослов'янські літургичні книжки в еміграції, у Венеції.

І білоруський першодрукар, доктор медицини Франциск Скорина з Полоцька надрукував свої книги не на батьківщині. У Празі, столиці Священної римської імперії німецької нації, побачили світ у 1517-1519 рр. Псалтир та більша частина Біблії (22 книги у 19 випусках). А у Вільнюсі, столиці Великого князівства Литовського, він надрукував призначені для позалітургичного вжитку "Малу подорожню книжицю" (1522) та Апостол (1525). Їх мова була "зразком білоруської редакції церковнослов'янщини, проміжною ланкою у переході від церковнослов'янської мови до білоруської"⁶.

Кириличну друкарню власне на білоруських землях, у Несвіжі, організував у 1562 р. кальвініст Симон Будний. У ній він випустив 1562 р. "Катехисис" та "О оправданіи грѣшнаго чоловіка пред Богом".

Перші російські друковані книги побачили світ бл. 1553 року. За відсутності вихідних даних дослідники їх назвали анонімними, а на підставі поліграфічних характеристик відповідно іменували та встановили такий порядок виходу: вузькошрифтне Євангеліє, Тріодь пісна (два видання), Тріодь цвітна, середньошрифтне Євангеліє, середньошрифтний Псалтир, широкошрифтне Євангеліє, широкошрифтний Псалтир. Вважається, що випускались вони до 1560-их рр., ініціаторами заснування і керівниками друкарні були священник московської Благовіщенської церкви Сильвестр і його син Анфім. За двома документами 1556 р. є відомий один з її працівників, "мастер печатных книг Маруша Нефедьев"⁷. Офі-

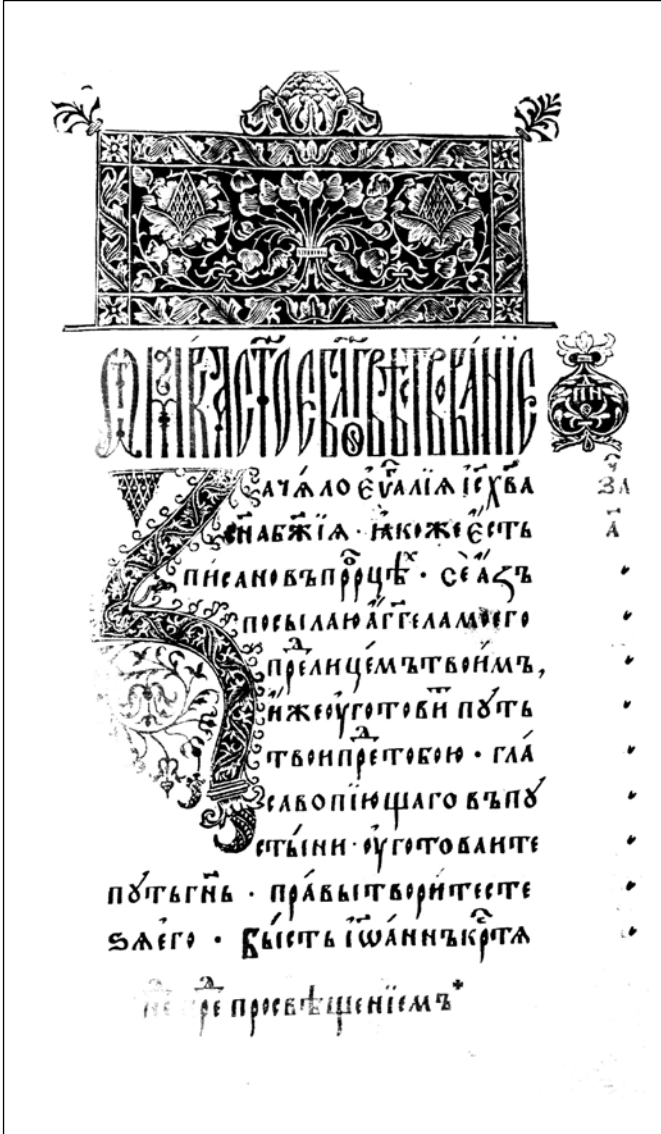
ційним визнанням першодрукарем його, а не Івана Федорова, стало оголошення у 2003 році ЮНЕСКО, за поданням Російської Федерації, роком російської книги. Такий ювілей був пов'язаний з 450-літтям виходу вузькошрифтного Євангелія. До слова, саме це анонімне видання має в тексті найбільше українських рис⁸. І не виключено, що згаданий майстер походив з України.

*Московський кремль
Гравюра початку XVII ст.*

Деякі дослідники припускають, що Іван Федоров був причетний до виходу анонімних видань. Із надрукованих ним книжок ми знаємо, що з ініціативи царя Івана IV Грозного було організовано 1563 р. державну друкарню. В ній Іван Федоров та виходець з білоруського міста Мстиславля Петро Тимофійович випустили у Москві перші точно датовані російські друки. Продукція обох типографій призначалась для християнізації населення захопленого Росією у 1552 р. Казанського ханства.

Емігрувавши до Великого князівства Литовського та Королівства Польського, Іван Федоров організував видавництва у білоруському містечку Забудові, в українських містах Львові та Острозі.

Середньошифтно Євангеліє.
 Примірник гетьмана П. Сагайдачного

Зміст

ПЕРЕДМОВА.....	3
БАТЬКІВЩИНА.....	8
НАВЧАННЯ В КРАКОВІ.....	10
ПОВЕРНЕННЯ.....	21
ПЕРШІ РОКИ ЕМІГРАЦІЇ.....	25
УКРАЇНСЬКІ ДОРОГИ.....	41
ПОРТРЕТ ДРУКАРЯ.....	55
ДЕРМАНСЬКА ОБИТЕЛЬ.....	59
У ПОШУКАХ СПИСКІВ СВЯТОГО ПИСЬМА.....	66
"ВОЛИНСЬКІ АФІНИ".....	76
ОСТРОЗЬКІ ВИДАННЯ.....	79
"ПОСПІШНИКИ И ЕДИНОМЫСЛЕНИКИ".....	90
СПРАВИ ГАРМАТНІ.....	97
ДРУКАРІВ СПАДОК.....	103
ЗАГАДКИ ПОХОВАННЯ.....	106

Ігор Мицько

ІВАН ФЕДОРОВ: ЖИТТЯ В ЕМІГРАЦІЇ

Головний редактор

Ігор Пасічник

Технічний редактор

Роман Свинарчук

Коректори

Любов Черуха, Світлана Федорчук

Комп'ютерна верстка

Наталія Крушинська

Художнє оформлення обкладинки

Роман Свинарчук

Формат 42x30/4.

Папір офсетний. Друк різнографія.

Ум.друк.арк. 16,5. Гарнітура "TimesNewRoman".

Наклад 200 примірників.

Видавництво Національного університету "Острозька академія"
свідоцтво РВ №1 від 8 серпня 2000 року

Україна, 35800, Рівненська обл.,
м. Острог, вул. Семінарська, 2.